

Батько

Леонід Полтава

Минуло кілька днів після Полтавського бою влітку 1709 року. Під прикриттям ночі поранений шведський вояк, на прізвище Гансен, ішов навмання, шукаючи порятунку: московські солдати люто переслідували запорожців і шведів. Вночі він відбився від своєї групи і заблудив. А поранене плече нестерпно пекло.

Так ішов він з добру годину. Почало світати. Вояк побачив перед собою досить широку річку, приховану прибережними кущами. Це була Ворскло. Збираючи всі сили, поспішив він туди. Тільки напився і обмив та туго перев'язав рану, як почув плескіт води. Не знав, чи то риба плеснула, чи може весло? Лівою рукою вихопив пістоля, подарованого якимсь чубатим запорожцем з війська гетьмана Мазепи. Причаївся, та лише на мить: просто до нього плив малий човник, а з човника зляканими очима дивився білявий хлопчина років десяти, у вишитій сорочечці і солом'яному брилику.

Треба сказати, що Павлик припливав сюди вже не раз і не два, бо саме тут добре клювала риба. Тут Ворскло-річка тече широко, є де поплавати. Раніше Павлик припливав сюди із своїм батьком. Але батько пішов із запорожцями і ще не повернувся, ще боронив Україну.

Шведський вояк сховав пістоля і стояв, не знаючи, що робити. Хлопчиків переляк швидко минув. Павлик ударив веслом по воді, і за хвилину підплив до берега. Хлопчик зрозумів, що перед ним — вояк шведської армії, бо мав голубуватий мундир і позолочену відзнаку.

— Сідайте, пане, якщо хочете на той бік, — сказав Павлик.

— Гуд доог!* (Добрий день, — по-шведському) — сказав шведський вояк.

— Сідайте в човен! — повторив хлопчик.

У цей час вони почули постріли: ген-ген, ще далеко, летіли кілька вершників. Швед пригнувся, пильно вдивився і сказав сам до себе, знову беручись за пістоля: "Рускі".

Це слово Павлик добре зрозумів! На тих конях наближалася страшна небезпека! Швидко сів швед у човника, і Павлик повеслував на другий берег, де стояв їхній хутір. Московські розвідники, мабуть, помітили вояка в голубуватім мундирі, бо круто завернули коней і вже летіли просто сюди. Треба було хутчіше рятуватися. А тут весло мало не випало із Павликових рук: аж тепер він помітив, що праве плече у вояка червоніло від крові. Швед кивнув головою до зляканого козацького хлопчика, мовляв, не бійся, це нічого, тільки швидше греби! І ніколи ще так швидко не веслував Павлик! За хвилину вони вже були на другому березі, в кущах. Знову долетів звук пострілу. Втікачі не знали, чи то стріляють по них, чи навмання?

Швед стягнув із себе військовий мундир, заховавши золоту відзнаку в кишеню, зламав з куща кілька галузок і, кинувши їх у човен, накрив зверху мундиром. Павлик не розумів, що він робить. Але коли швед штовхнув човна на середину річки, і той швидко поплив униз за водою, — хлопчик аж посміхнувся: він зрозумів, що швед піддурює

москалів, відвертає їх увагу — нехай женуться за човном...

Тепер прийшла черга на Павлика. Хлопчик знав ці місця чудово, бо тут і виріс. Пригинань чись і підтримуючи пораненого вояка, повів він його між кущами. Так вони добрались до долинки, а долинкою непомітно прослизнули до хутора. Вони виразно чули, як стукіт кінських копит віддалився, покотився вниз, за течією річки; потім кілька разів бабахнули постріли, і нарешті клекіт копит московських коней затих: напевно москалі побігли до човна ...

Злякано зойкнула Павликова мати, коли побачила на порозі високого чоловіка у спідній сорочці, заплямленій кров'ю.

— Мамо! Дайте передягтися! Це швед, він був з козаками! ..

— Пардон... Пардон... — швидко говорив швед спраглими устами і пильно дивився на жінку. Він спробував посміхнутись, але зблід і важко сів на лаву.

Мати кинулася до скрині. Коли вона повернулася із білим полотняним одягом, Павлик уже допомагав шведові скинути важкі підковані вояцькі чоботи. Рану промили і забинтували. Не минуло багато часу, як шведський вояк, напившись молока, вже лежав у ліжку; його одяг відніс Павлик за хату, приховав. Але пістоля взяв швед до себе, під ліжку. Аж тепер всі трохи опам'яталися. Павлик нашвидку про все розповів матусі. Вона не сердилась, навпаки, погладила сина по голівці. Це помітив шведський вояк, подивився на обох блакитними очима і посміхнувся. Він хотів би кудись сховатися, може йти далі, але сил уже не мав, забагато втратив крові.

Павлик підійшов до врятованого, підніс йому ще молока. Вояк подякував, не хотів більше пити. Очі його злипалися від втоми. Раптом він підвівся і жестом показав, що таки хоче йти геть. Мати зрозуміла, що він боїться накликати сюди московського лиха. Та вирішила зберегти людину, що буде те й буде.

— Ні, ні! — сказала вона, показуючи рукою. — Там — рускі! Не йдіть! Лежіть, спіть. Наче ви хворий.

Нічого швед не зрозумів, але збагнув, що до нього ставляться, як до друга.

От тільки оті рускі були вже не десь там, а таки зовсім близько біля хутора. Побачивши, що шведський вояк їх піддував, що в човні був тільки його мундир, — москалі кинулися розшукувати втікача: сам цар платив їм за кожного забитого запорізького козака і шведа! Мали наказ добивати навіть поранених ...

Як тільки в хаті помітили непроханих гостей, які прожогом на конях заїхали на подвір'я, Павлик відразу ж підбіг до ліжка і сів так, як сидять біля хворого. Матуся також устигла покласти воякові на чоло мокрий рушник,

Двоє москалів залишилися на подвір'ї при конях, а двоє ввійшли в хату. Нічого не кажучи, вони оглянули світлицю, потім один приставив рушницю до столу, взяв у руки глечик з молоком і надпив. Не випускаючи з рук глечика, він підійшов до ліжка:

— Він хворий? — сказав він до другого.

— Тихо, тихо... не будіть його, спить — дуже, дуже хворий... — прошепотіла мати. — Це мій муж, хворий дуже. . .

— А шведів не бачила? — спитав москаль, розчарований тим, що шведа тут не було.

— Ні, ні, тихо, прошу вас... — відповіла матуся.

— Це мій батько, — сказав Павлик і підвівся потихеньку з ліжка.

Московський драгун, щоб перевірити, чи це справді лежить хворий, торкнувся шведового чола рукою — воно було гаряче. Переконавшись, що це хворий батько Павлика, драгун кивнув іншому, і вони мовчки вийшли. Той другий поніс і глечика; крізь вікно було видно, як він передав його старшому, який випив решту молока і кинув глечик у бур'ян. Драгуни заглянули ще в клуню, а потім сіли на коней і зникли.

— Поїхали! — радісно скрикнув Павлик. Тоді шведський вояк Гансен підвівся з ліжка і з сльозами в очах поцілував Павлика.

Сталося так, що Павликів батько вже ніколи не повернувся з Полтавського бою. Але доля послала дитині іншого батька: ним став працьовитий і спокійний шведський вояк Гансен. Чимало

років минуло з того часу; названий батько полюбив Україну і її нарід, а понад усе — свою родину. Він уже добре говорив по-українському, і дружину й сина навчив кілька слів по-шведському.

— Тепер ти знаєш, сину, що таке "гуд доог"?

— питав, бувало, посміхаючись.

— Це значить "добрий день"! — відповів Павлик. — А тоді я не знав!

Коли Павлик підріс, названий батько подарував йому свого пістоля і сказав:

— Прибережи, сину, бо Полтавський бій за Україну ще не скінчився.